

Ireneusz Michałków

Socjologiczne i pedagogiczne aspekty transformacji w Europie Środkowej i Wschodniej, dz. zb. pod red. H. Bednarski, J. Kariagin, Z. Sirojć, S. Urbański, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Legnicy i Społecznego Towarzystwa Polska-Ukraina, Warszawa 2010, 280 s.

Na rynku wydawniczym pojawia się coraz więcej opracowań poświęconych transformacji systemowej w Europie Środkowej i Wschodniej. Analizowane są w nich przyczyny, cele i skutki transformacji. Uwagę zwraca się na polityczne, gospodarcze i społeczne zmiany, jakie dokonały się w tej części Europy. W rozważaniach na ten temat kładzie się też nacisk na problematykę zróżnicowania tempa transformacji w różnych krajach, a także określa się zakres przeprowadzonych zmian oraz warunki rozwoju gospodarczego i społecznego.

Wśród wielu opracowań z zakreślonego powyżej obszaru uwagę zwracają te, w których analizowane są społeczne następstwa procesu transformacji. Jedną z ostatnio wydanych pozycji na ten temat jest książka wydana pod redakcją Henryka Bednarskiego, Jurija Kariagina, Zdzisława Sirojcia i Sylwestra Urbańskiego pt. „Socjologiczne i pedagogiczne aspekty transformacji w Europie Środkowej i Wschodniej”.

Recenzowana książka, to opracowanie w którym przedstawia się wybrane aspekty przemian społecznych, w szczególności przemian zachodzących w kształceniu i wychowaniu.

Stanowi ona zbiór artykułów podejmujących problematykę transformacji systemowej, jaka dokonała się w obszarze edukacji. Zamieszczone uwagi w poszczególnych częściach książki są wyrazem

indywidualnych koncepcji i poglądów autorów. Różne opinie i podejścia do analizowanych zagadnień odzwierciedlają wielokierunkowe spojrzenia na prezentowane obszary badawcze.

Główny nacisk w opiniowanej książce położony został na proces dostosowania systemów edukacyjnych do zasad obowiązujących w demokratycznych społeczeństwach. Uwagę zwrócono na nowe wyzwania w zakresie edukacji, w tym przede wszystkim dylematy związane z procesem kształcenia i wychowania. Warto podkreślić, że są to sfery kluczowe, w których rozstrzygać się będą nie tylko perspektywy dalszego rozwoju młodego pokolenia, ale i całych społeczeństw krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

Książka napisana została przez autorów reprezentujących różne ośrodki akademickie. Najwięcej z nich wywodzi się z Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Legnicy oraz Uczelni Warszawskiej im. Marii Skłodowskiej-Curie, ale są też przedstawiciele Uniwersytetu Stefana Kardynała Wyszyńskiego, Uniwersytetu Kultury i Sztuki w Kijowie, Instytutu Humanistyczno-Pedagogicznego w Moskwie, Instytutu Demografii i Badań Społecznych Narodowej Akademii Nauk Ukrainy im. M.W. Puchy, Instytutu Spółdzielczości w Winnicy, Pedagogium – Wyższej Szkoły Pedagogiki Resocjalizacyjnej w Warszawie, Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie i Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Warszawie.

Redaktorami naukowymi książki są: Henryk Bednarski, Jurij Kariagin, Zdzisław Sirojć i Sylwester Urbański. Nie jest to jedyne opracowanie redagowane przez tych autorów. Kierowali oni licznymi pracami badawczymi z zakresu spraw społecznych, socjalnych i edukacyjnych. Pierwszy z nich specjalizuje się w problematyce związanej ze strukturą społeczną wsi i rodzin wiejskich, drugi – jest fachowcem w dziedzinie marketingu i zarządzania, dwaj kolejni zaś – koncentrują się na zagadnieniach dotyczących powiązań edukacji z rynkiem pracy.

* * *

Pod względem konstrukcyjnym książka składa się z trzech części. Każda z nich obejmuje kilka artykułów. Stanowią one wydzielone tematycznie zagadnienia. Można je więc studiować bez konieczności zapoznawania się z treściami opracowań poprzedzających. Całość książki została poprzedzona uwagami wstępnymi i zwieńczona zwięzłymi informacjami o autorach publikacji. Poszczególne części prezentowanego opracowania zatytułowano następująco:

1. „Wartości edukacji”,
2. „Rodzina jako instytucja socjalizacji i wychowania”,
3. „Młodzież jako przedmiot badań społecznych”.

Zarysowany powyżej układ konstrukcyjny książki ma ważne zalety. Z jednej strony, sprzyja zrozumieniu poszczególnych zagadnień i łatwiejszemu przyswojeniu ich treści, z drugiej zaś – poszerza krąg potencjalnych czytelników. Pewne wątpliwości mogą budzić natomiast przypadkowe zestawienia tematów artykułów, co powoduje, że niektóre informacje odbiegają od tytułu pracy, inne zaś są kilkakrotnie przytaczane (przez różnych autorów).

W pierwszej części zamieszczono informacje ogólne dotyczące znaczenia edukacji w procesie transformacji systemowej. Zwrócono uwagę na rolę kształcenia w kształtowaniu nowego systemu wartości i takim wychowywaniu obywateli, aby byli oni otwarci na świat, przedsiębiorczy, a równocześnie wrażliwi na problemy społeczne. Współczesna edukacja musi odpowiadać na potrzeby współczesnej gospodarki.

W opinii autorów różnych artykułów pierwszej części książki, aby wychowywać obywateli w duchu humanizmu społecznego należy zadbać o odpowiednio przygotowanych nauczycieli. Ich zdaniem nauczyciel powinien cieszyć się niekwestionowanym autorytetem, być zaangażowany w działania na rzecz rozwijania wśród młodych ludzi przedsiębiorczości i poszanowania pracy.

Druga część książki - to odniesienie do roli rodziny we współczesnym społeczeństwie. Uwagę zwrócono na te problemy rodziny,

które związane są z przemianami systemowymi dokonującymi się w Europie Środkowej i Wschodniej. Z szeregu złych wzorców postępowania w domu rodzinnym za szczególnie istotne uznano: stosowanie rozmaitych ograniczeń i kart cielesnych oraz drastycznych form maltretowania i znęcania się nad rodziną. Z kolei do najważniejszych przyczyn agresji i przemocy w rodzinie zaliczono: frustrację, niespełnioną tęsknotę do bliskich więzi z rodziną, negatywny wpływ środków masowego przekazu, a także niewydolność wychowawczą instytucji społecznych, w tym przede wszystkim rodziny.

W trzeciej części książki zamieszczono wyniki badań empirycznych poświęconych młodzieży – jako kategorii społecznej. Szczególną uwagę zwrócono na proces przygotowania młodzieży do wejścia w dorosłe życie, w tym też na rynek pracy. Wiele miejsca poświęcono zjawisku wykluczenia społecznego, występującemu w grupie młodzieży. Zaznaczono, że zjawisko to jest szczególnie dotkliwe w momencie wchodzenia młodych ludzi w dorosłe życie, a sprzyja mu brak dorosłości i samodzielności ekonomicznej.

Aby przeciwdziałać zjawisku wykluczenia społecznego należy – w opinii autorów trzeciej części książki – zapewnić młodzieży poprawne relacje z resztą społeczeństwa oraz stworzyć równe szanse na starcie w dorosłość. Do tego jednak potrzebne jest demokratyczne państwo i poprawnie funkcjonujące instytucje społeczne, w tym przede wszystkim instytucja rodziny. Nie mniej ważne jest istnienie sprawnego systemu edukacji z kompetentnymi nauczycielami-wychowawcami o wysokim morale i autorytecie.

* * *

Jedną z największych zalet recenzowanej książki jest jej kompleksowość. Na zaledwie 280 stronach zarysowano najistotniejsze przemiany, jakie dokonały się w Europie Środkowej i Wschodniej w zakresie kształcenia i wychowania. Autorzy poszczególnych opracowań podjęli próbę wyjaśnienia zasygnalizowanych różnorodnych zjawisk i procesów zachodzących w obszarze szeroko rozumianej

edukacji w różnych krajach środkowowschodniej Europy. Dowiedli też, że zasadnicze zmiany w tym zakresie jeszcze się nie dokonały.

Książka oparta została na bogatej literaturze. Autorzy poszczególnych artykułów sięgnęli zarówno po opracowania książkowe, jak też prasę i czasopisma fachowe. Szkoda jednak, iż nie zamieszczono większej liczby źródeł elektronicznych oraz nie sporządzono łącznego wykazu publikacji na końcu opracowania. Obszerniejsze uwzględnienie źródeł elektronicznych i zestawienie łącznego wykazu publikacji znacznie ułatwiłoby odbiór tekstu i podniosło wartość poznawczą opracowania.

Warto podkreślić, że inspiracją do napisania książki była dwudziesta rocznica przemian ustrojowych, jakie dokonały się w Europie Środkowej i Wschodniej. Głównym inicjatorem powstania tej pozycji było natomiast Społeczne Towarzystwo Polska-Ukraina. Wydatnego wsparcia w ostatecznej redakcji książki udzieliły: Towarzystwo Współpracy Polska-Wschód, Instytut Współpracy Ukraińsko-Polskiej w Kijowie oraz Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie. Z kolei koordynacją działań związanych z wydaniem publikacji zajęli się pracownicy naukowcy Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Legnicy. Wsparcia organizacyjnego i finansowego udzieliły natomiast władze tejże Uczelni.

Książka adresowana jest przede wszystkim do studentów i wykładowców pedagogiki, socjologii, psychologii, zarządzania oraz zdrowia publicznego. Pozycja ta może być pomocna przy pisaniu różnego rodzaju referatów oraz prac: semestralnych, licencjackich i magisterskich. Można ją także polecić przedstawicielom władz centralnych, jednostkom samorządu terytorialnego oraz organizacjom oświatowym.